

КОМПЕТЕНЦІЯ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТА ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИМ ЗЛОЧИННИМ ГРУПАМ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

КОМЗЮК Анатолій Трохимович - доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри адміністративного права та процесу ННІ № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ

<https://orcid.org/0000-0002-7377-9241>

КІКІНЧУК Василь Юрійович - кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративної діяльності ННІ № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ

<https://orcid.org/0000-0001-7457-4507>

РОЗУМЯК Роман Володимирович - кандидат юридичних наук, докторант Харківського національного університету внутрішніх справ

<https://orcid.org/0000-0003-0859-3325>

УДК 342.9

DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2026.1.15>

Аргументовано, що предметну основу діяльності Національної поліції України за досліджуваним у роботі напрямом становить сукупність адміністративних і процесуальних питань, пов'язаних із: а) захистом прав, свобод і законних інтересів людини, громадянина та держави від протиправного впливу економічної злочинності; б) виявленням і припиненням відповідних злочинів; в) реалізацією спеціальних заходів, оперативних операцій і процедур, спрямованих на викриття та припинення діяльності організованих злочинних угруповань, що вчиняють економічні злочини; г) правовим забезпеченням і супроводженням процесу притягнення учасників організованих злочинних груп у сфері економіки до передбаченої законодавством юридичної відповідальності та відшкодування шкоди, заподіяної їхніми протиправними діями.

Встановлено, що компетенція Національної поліції як суб'єкта протидії організованим злочинним групам у сфері економіки, має комплексний і багаторівневий характер. Вона реалізується не фрагментарно, а через поєднання загальних управлінських і правоохоронних повноважень, процесуальних можливос-

тей у межах кримінального провадження, а також оперативно-розшукових інструментів, спрямованих на виявлення та припинення діяльності організованих злочинних груп. Сукупність цих повноважень формує цілісну правову основу діяльності Національної поліції, що дозволяє їй бути одним із ключових суб'єктів у системі протидії організованій економічній злочинності.

Ключові слова: компетенція, повноваження, Національна поліція, протидія, організовані злочинні групи, економічна сфера.

Постановка проблеми

Економічна злочинність, що здійснюється складними, ієрархічно вибудованими та добре законспірованими злочинними об'єднаннями, становить серйозну загрозу економічній безпеці держави, стабільності фінансової системи та довірі суспільства до публічної влади. У цьому контексті ключова роль у запобіганні, виявленні та припиненні такої діяльності належить Національній поліції України як центральному суб'єкту системи правоохоронних органів. Ефективність протидії організованій еко-

номічній злочинності безпосередньо залежить від чіткого визначення компетенції та повноважень Національної поліції, їх нормативного закріплення та практичної реалізації. Водночас наявні законодавчі колізії, дублювання функцій між різними правоохоронними органами та динамічні зміни в способах вчинення економічних злочинів зумовлюють необхідність наукового переосмислення місця і ролі поліції в цій сфері. З огляду на це, дослідження компетенції та повноважень Національної поліції як суб'єкта протидії організованим злочинним групам у сфері економіки є важливим як з теоретичної, так і з практичної точок зору та спрямоване на підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки.

Стан дослідження

Окремі проблемні аспекти, пов'язані із різними напрямками діяльності Національної поліції України, у своїх наукових працях розглядали: О.М. Бандурка, Н.Т. Гончарук, О.В. Драган, А.М. Ключко, В.О. Кудря, Н.А. Литвин, О.М. Музичук, Р.В. Олійник, О.Ю. Салманова та багато інших. Втім, незважаючи на значний теоретичний доробок, на сьогодні в науковій літературі фактично неопрацьованим є питання характеристики компетенції та повноважень Національної поліції як суб'єкта протидії організованим злочинним групам у сфері економіки.

Мета та завдання дослідження

Мета статті полягає в тому, щоб охарактеризувати компетенцію та повноваження Національної поліції як суб'єкта протидії організованим злочинним групам у сфері економіки. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити наступні завдання: розкрити зміст категорій повноваження та компетенція; здійснити аналіз норм чинного законодавства, яке регулює діяльність Нацполіції за відповідним напрямом.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна статті полягає в тому, що в ній дістав подальше опрацювання теоретичний підхід щодо характеристики

компетенції та повноважень Національної поліції саме як суб'єкта протидії організованим злочинним групам у сфері економіки.

Виклад основного матеріалу

На сьогодні компетенція НПУ як у цілому, так і в аспекті протидії організованим злочинності зокрема, має низький ступень наукової опрацьованості. Лише окремі науковці намагались охарактеризувати та виділити зміст цієї категорії. Наприклад, О.Ю. Салманова, аналізуючи компетенцію НПУ щодо прийняття адміністративно-юрисдикційних актів, встановила, що вона поширюється на питання розгляду та вирішення справ про конкретні адміністративні проступки і застосування за їх вчинення заходів адміністративної відповідальності, що оформлюється у вигляді постанови про застосування адміністративного стягнення [1, с.249]. З приводу компетенції НПУ під час дії воєнного стану в Україні, О.В. Драган зробив висновок, що предмет діяльності органу розширюється за рахунок набуття додаткових повноважень згідно з законодавством про військовий стан. «Конституційні цілі й пріоритети діяльності всієї держави під час війни мають значну специфіку. Оборона держави та захист Вітчизни як конституційні цінності, з одного боку, тісно взаємодіють із повагою до індивідуальних прав і свобод людини, з другого боку, і не можуть бути протиставлені одна одній, оскільки від реального забезпечення першого залежить стан другого. Разом з тим необхідно, щоб при розширенні повноважень правоохоронних органів, у тому числі поліції в період воєнного стану Верховна Рада України враховувала, що фактичні обставини війни чи умови воєнного стану автоматично не є підґрунтям для обмеження конституційних прав і свобод громадян», – акцентує увагу автор [2]. Досліджуючи особливості поліцейської діяльності в Україні, І.В. Бойко зробив висновок, що остання має на меті забезпечити верховенство права, охорону прав і свобод людини та громадянина, публічну безпеку і порядок, протидію злочинності, охорону майна фізичних і юридичних

осіб, виконувати від імені держави контрольно-наглядові функції та застосовувати превентивні поліцейські заходи та поліцейські заходи примусу, а також надавати поліцейські та інші послуги фізичним та юридичним особам, допомогу особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій її потребують [3].

Проаналізувавши наявні в науковій літературі підходи до визначення поняття компетенції, було сформульовано власну інтерпретацію цієї категорії як складової адміністративно-правового статусу Національної поліції України як суб'єкта протидії організованим злочинним групам у сфері економіки. На нашу думку, предметну основу діяльності Національної поліції України за відповідним напрямом становить сукупність адміністративних і процесуальних питань, пов'язаних із: а) захистом прав, свобод і законних інтересів людини, громадянина та держави від протиправного впливу економічної злочинності; б) виявленню і припиненню вчинення відповідних злочинів; в) реалізацією спеціальних заходів, оперативних операцій і процедур, спрямованих на викриття та припинення діяльності організованих злочинних угруповань, що вчиняють економічні злочини; г) правовим забезпеченням і супроводженням процесу притягнення учасників організованих злочинних груп у сфері економіки до передбаченої законодавством юридичної відповідальності та відшкодування шкоди, заподіяної їхніми протиправними діями.

НПУ, як суб'єкт протидії ОЗГ у сфері економіки, реалізацію своєї компетенції знаходить у розгалуженій системі публічно-владних повноважень (прав та обов'язків). При цьому, необхідно наголосити на багатоманітності останніх. Повноваження із протидії ОЗГ у сфері економіки не мають унікального вираження, а становлять комбінацію прав та обов'язків загального і спеціального порядку, що відрізняються змістом та специфікою юридичного закріплення. Першими варто виділити базові повноваження поліції, які поділяють на три підгрупи, а саме: загальні повноважен-

ня, організаційні повноваження та повноваження у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення. Вони становлять основу компетенції Національної поліції України як правоохоронного органу. Це той реальний, фактичний набір юридичних можливостей за рахунок яких НПУ реалізує свої завдання та функції, у тому числі в аспекті протидії організованим злочинним групам у сфері економіки.

Права та обов'язки першої підгрупи визначено статтею 23 Закону України «Про Національну поліцію». Так, згідно із вказаною статтею поліція відповідно до покладених на неї загальних та спеціальних завдань: 1) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень; 2) виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає в межах своєї компетенції заходів для їх усунення; 3) вживає заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення; 4) вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення; 5) здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події; 6) здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності; 7) розшукує осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання або від виконання обов'язків, визначених законом для суб'єктів пробації, пропали безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом; 8) у випадках, визначених законом, здійснює провадження в справах про адміністративні правопорушення, ухвалює рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечує їх виконання тощо [4].

Ще одну підгрупу становлять організаційні повноваження, тобто набір прав та обов'язків, завдяки яким Національна по-

ліція України створює належні умови виконання покладених на неї завдань та функцій, у тому числі із протидії організованим злочинним групам у сфері економіки. Досить повно та ґрунтовно останні окреслено в Постанові КМУ «Про затвердження Положення про Національну поліцію» від 28.10.2015 №877. Підзаконним актом затверджено, що НПУ з метою організації своєї діяльності: 1) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції, порушень законності, службової дисципліни і контроль за їх реалізацією в центральному органі управління Національної поліції, територіальних органах, на підприємствах, в установах, закладах та організаціях, що належать до сфери її управління; 2) здійснює добір кадрів для центрального органу управління Національної поліції та на керівні посади територіальних (у тому числі міжрегіональних) органів, підприємств, установ, закладів та організацій, що належать до сфери її управління, формує кадровий резерв на відповідні посади; 3) контролює діяльність територіальних органів Національної поліції, підприємств, установ, закладів та організацій, що належать до сфери її управління; 4) забезпечує реалізацію державної політики стосовно державної таємниці, захисту інформації з обмеженим доступом, контроль за їх збереженням у Національній поліції, на підприємствах, в установах, закладах та організаціях, що належать до сфери її управління; 5) забезпечує виконання завдань з мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності держави; 6) організовує діловодство та архівне зберігання документів відповідно до встановлених правил тощо [5].

Наступну групу становлять кримінально-процесуальні повноваження Національної поліції України, як суб'єкта протидії організованим злочинним групам у сфері економіки. Вони регламентовані нормами КПК та реалізуються органами досудового розслідування НПУ, а саме слідчими підрозділами. Кримінально-процесуальні повноваження передбачають застосування примусу, передусім, до учасників ОЗГ у сфері економіки та інших осіб з метою за-

безпечення умов ефективного розслідування вчинених відповідними угрупованнями злочинів. Так, органи досудового розслідування НПУ мають юридичну можливість застосовувати заходи забезпечення кримінального провадження, а також слідчі дії гласного та негласного характеру.

Відповідно до статті 131 КПК заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються з метою досягнення дієвості цього провадження. Вони включають у себе: 1) виклик слідчим, судовий виклик і привід; 2) накладення грошового стягнення; 3) тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом; 4) відсторонення від посади; 4-1) тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя; 5) тимчасовий доступ до речей і документів; 6) тимчасове вилучення майна; 7) арешт майна; 8) затримання особи; 9) запобіжні заходи. Застосування таких заходів не допускається, якщо слідчий не доведе, що: 1) існує обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження; 2) потреби досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання в права і свободи особи, про який ідеться в клопотанні слідчого; 3) може бути виконане завдання, для виконання якого слідчий звертається із клопотанням [6]. Окремим різновидом заходів забезпечення кримінального провадження є запобіжні заходи, метою застосування яких є забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, а також запобігання спробам: 1) переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду; 2) знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення; 3) незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста в цьому ж кримінальному провадженні; 4) перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином; 5) вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне

правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується [6].

Безпосередньо на збирання доказів та перевірку правильності вже отриманих у кримінальному провадженні спрямовано слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії (далі – НСРД). Вони відрізняються за механізмом проведення та ступенем втручання в особисте життя громадян і обмеженням їх прав. Так, слідчі (розшукові) дії мають цілком гласний характер, передбачають офіційний виклик фізичних осіб до органів досудового розслідування, взаємодію із ними та їх представниками тощо. Сюди відноситься допит, обшук, огляд, слідчий експеримент, зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису та інші [6].

У свою чергу, відповідно до статті 246 КПК НСРД – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню в тому разі, якщо відомості про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий, прокурор, а у деяких випадках – слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором. Слідчий зобов'язаний повідомити прокурора про прийняття рішення щодо проведення певних НСРД та отримані результати. Прокурор має право заборонити проведення або припинити подальше проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Проводити НСРД має право слідчий, який здійснює досудове розслідування кримінального правопорушення, або за його дорученням – уповноважені оперативні підрозділи Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, органів Державного бюро розслідувань, органів Бюро економічної безпеки України, органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів Державної прикордонної служби України. До

НСРД згідно із КПК відноситься: втручання в приватне спілкування, огляд і виїмка кореспонденції, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем, фіксація та збереження інформації, отриманої з електронних комунікаційних мереж за допомогою технічних засобів та в результаті зняття відомостей з електронних інформаційних систем, обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи та інші [6].

Третя група повноважень – повноваження Національної поліції при здійсненні оперативно-розшукової діяльності, яка регламентується Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». Цей спектр прав та обов'язків покладається на оперативні підрозділи, зокрема ДСР та підпорядковані йому територіальні управління. Відповідно до статті 7 вказаного Закону, підрозділи НПУ, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов'язані: 1) вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення кримінальних правопорушень та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, здійснювати профілактику правопорушень; 2) виконувати письмові доручення слідчого, вказівки прокурора та ухвали слідчого судді суду і запити повноважних державних органів, установ та організацій про проведення оперативно-розшукових заходів; 3) виконувати запити правоохоронних органів інших держав або міжнародних правоохоронних організацій відповідно до законодавства України, міжнародних договорів України, а також установчих актів та правил міжнародних правоохоронних організацій, членом яких є Україна; 4) інформувати відповідні державні органи про відомі їм факти та дані, що свідчать про загрозу безпеці суспільства і держави, а також про порушення законодавства, пов'язані зі службовою діяльністю посадових осіб; 5) здійснювати взаємодію між собою та іншими правоохоронними органами, у тому числі відповідними органами іноземних держав та міжнародних антитерористич-

них організацій, з метою швидкого і повного попередження, виявлення та припинення кримінальних правопорушень; тощо [7].

Остання група становлять спеціальні повноваження Національної поліції, безпосередньо як суб'єкта боротьби з організованою злочинністю в цілому, що регламентовано КПК, Законами України «Про оперативно-розшукову діяльність» та «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю». Повноваження цього виду передбачають можливість використання підрозділами та органами НПУ негласних співробітників та учасників організованих злочинних угруповань у боротьбі з організованою злочинністю. Так, згідно зі статтями 13 і 14 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», а також окремих положень КПК та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», при здійсненні боротьби з організованою злочинністю, якщо інших заходів для розкриття організованої злочинності та притягнення винних до відповідальності недостатньо, можуть залучатися штатні та нештатні негласні співробітники, які вводяться під легендою прикриття в ОЗГ. Введення негласного співробітника здійснюється за наявності відомостей про організовану злочинну діяльність та на підставі письмового доручення. Для виконання доручення негласний співробітник вправі під легендою прикриття вступати в трудові, цивільно-правові та інші відносини. Шкода або збитки, завдані діями негласного співробітника під час виконання доручення, відшкодовуються за рахунок державного бюджету. Негласний співробітник не несе відповідальності за завдані ним шкоду або збитки, якщо його дії були необхідними для виконання доручення [8;7;6].

Висновки

Отже, компетенція Національної поліції як суб'єкта протидії організованим злочинним групам у сфері економіки має комплексний і багаторівневий характер.

Вона реалізується не фрагментарно, а через поєднання загальних управлінських і правоохоронних повноважень, процесуальних можливостей у межах кримінального провадження, а також оперативно-розшукових інструментів, спрямованих на виявлення та припинення діяльності організованих злочинних груп. Сукупність цих повноважень формує цілісну правову основу діяльності Національної поліції, що дозволяє їй виступати одним із ключових суб'єктів у системі протидії організованій економічній злочинності.

Література

1. Салманова О.Ю. Про компетенцію та повноваження Національної поліції України щодо прийняття адміністративно-юрисдикційних актів. Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917-2017рр.). 2017. с.247-249.
2. Драган О.В. Щодо повноважень Національної поліції України в умовах воєнного стану. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2024. № 1.С. 375-379.
3. Бойко І.В. Основні види поліцейської діяльності в Україні. Науковий вісник публічного та приватного права. 2018. Випуск 3. Том 1. С. 124.
4. Про Національну поліцію: закон від 02.07.2015 №580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. №40-41. Ст.1970.
5. Про затвердження Положення про Національну поліцію: постанова, положення від 28.10.2015 №877. Офіційний вісник України. 215. №89. Ст.2971.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон від 13.04.2012 №4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. №9-10. Ст.88.
7. Про оперативно-розшукову діяльність: закон від 18.02.1992 №2135-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. №22. Ст.303.
8. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: закон від 30.06.1993 №3341-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. №35. Ст.358.

SUMMARY

It is argued that the substantive basis of the activities of the National Police of Ukraine in the area studied in the work is a set of administrative and procedural issues related to: a) protection of the rights, freedoms and legitimate interests of a person, citizen and the state from the unlawful influence of economic crime; b) detection and suppression of relevant crimes; c) implementation of special measures, operational operations and procedures aimed at exposing and suppressing the activities of organized criminal groups committing economic crimes; d) legal support and support for the process of bringing participants of organized criminal groups in the economic sphere to legal liability provided for by law and compensation for damage caused by their unlawful actions. It has been established that the

competence of the National Police as a subject of counteraction to organized criminal groups in the economic sphere is complex and multi-level in nature. It is implemented not in a fragmented manner, but through a combination of general administrative and law enforcement powers, procedural capabilities within the framework of criminal proceedings, as well as operational and investigative tools aimed at identifying and terminating the activities of organized criminal groups. The combination of these powers forms a holistic legal basis for the activities of the National Police, which allows it to be one of the key actors in the system of combating organized economic crime.

Keywords: competence, powers, National Police, counteraction, organized criminal groups, economic sphere.